מתני' [א] לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין [א] ואם התחילו אין מפסיקין [ב] מפסיקין (לקרות ק"ש [א]) ואין מפסיקין לתפלה: **גמ'** הי סמוך למנחה אילימא למנחה גדולה אמאי לא האיכא שהות ביום טובא אלא סמוך למנחה קטנה אם התחילו אין מפסיקין נימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי [ג] כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה לא לעולם סמוך למנחה גדולה ובתספורת בן אלעשה ולא למרחץ לכולא מילתא דמרחץ ולא לבורסקי לבורסקי גדולה ולא לאכול בסעודה גדולה ולא לדין בתחלת דין רב אחא בר יעקב אמר [ג] לעולם בתספורת דידן לכתחלה אמאי לא ישב גזירה שמא ישבר הזוג ולא למרחץ להזיע בעלמא לכתחלה אמאי לא גזירה שמא יתעלפה [ב] ולא לבורסקי לעיוני בעלמא לכתחלה אמאי לא דילמא חזי פסידא בזביניה ומטריד ולא לאכול בסעודה קטנה לכתחלה אמאי לא דילמא אתי לאמשוכי ולא לדין בגמר הדין לכתחלה אמאי לא דילמא חזי טעמא וסתר דינא [ד] מאימתי התחלת תספורת אמר רב אבין משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו ומאימתי התחלת מרחץ אמר רב אבין משיערה [ג] מעפרתו הימנו ומאימתי התחלת בורסקי משיקשור בין כתיפיו ומאימתי התחלת אכילה רב אמר משיטול ידיו ור' חנינא אמר משיתיר חגורה ולא פליגי [ו] הא לן והא להו אמר אביי [ד] הני חברין בבלאי למאן דאמר [ז] תפלת ערבית רשות כיון דשרא ליה המייניה לא מטרחינן ליה ולמ"ד חובה מטרחינן ליה והא תפלת מנחה דלכולי עלמא חובה היא ותנן אם התחילו אין מפסיקין ואמר רבי חנינא משיתיר חגורו

התם

רש"י

מתני' לא ישב אדם לפני הספר. להסתפר: **סמוך למנחה.** קודם למנחה: **עד שיתפלל.** שמא ישכח [ה] ולא יתפלל. והא אפילו בחול נמי והא דתני הכא משום דדמי להא דתני גבה [ו] לא יצא החייט במחטו ע"ש עם חשכה שמא ישכח ויצא משתחשך: **ולא יכנס.** סמוך למנחה: **לא למרחץ כו'.** וטעמא דכולהו משום שמא ימשך עד שיעבור זמן תפלה: **ואם התחילו.** אחת מכל אלו: **אין מפסיקין.** אלא יגמור ואח"כ מתפלל. ובגמרא (דף י.) [ו] מפרש בדאיכא שהות לגמור קודם שיעבור הזמן: **מפסיקין לק"ש.** דאיתא מדאורייתא [ז]: **ואין מפסיקין לתפלה.** ובגמרא (דף יא.) פריך הא תנא ליה רישא: **גמ' מנחה גדולה.** התחלת זמן תמיד של בין הערבים מכי מתחיל להעריב [ז] דהיינו מחצי שבע ולמעלה דהא חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם וקודרת כנגדה למטה ואינה נוטה לשום צד [ח] ומחצי ז' ולמעלה נוטה ברקיע למערב. סמוך למנחה מהתחלת שבע: **מנחה קטנה.** בט' ומחצה שהיו רגילין שלא לאחרו יותר מכן כדאמרי' בתמיד נשחט [ט] סמוך לה מתחילת י': **אם התחילו אין מפסיקין.** בתמיה ויעבור הזמן. **לימא תהוי תיובתא כו'** דקתני הכא יגמרו סעודתם: **בן אלעשה.** חתנו של רבי היה ופזר מעות ללמוד תספורת של כ"ג (נדרי' נא.) שהיה מספר כל ראשו ולא לגמרי אלא מניח כל השערות קצת כדי שיהא ראשו של זה בצד עיקרו של זה והיינו כסום יכסמו [את ראשיהם [ו]] (יחזקאל מד) ומימשך טובא: **בורסקי גדולה.** עורות הרבה ובתחלת תקונן: [ח] **לכולא מילתא דמרחץ.** לחוף ראשו ולהשתטף בחמין וצונן ולהזיע: **שמא ישבר הזוג.** של מספרים ויהא צריך לחזור אחר זוג אחר: **למרחץ.** נמי לא תימא לכולא מילתא דמרחץ אלא להזיע בעלמא: **יתעלפה.** פשמי"ר בלע"ז: **לעיוני בעלמא.** שאין זה תחלת עשייתה ואפ"ה לכתחלה לא יכנס לה סמוך למנחה גדולה: **דילמא חזי פסידא בזביניה.** שמא נתקלקלו בתוכה העורות: **ומטריד.** ילטער ויהא טרוד בצערו ולא יתפלל: **וסתרו דינא.** יסתרו מה שפסקו ויחזרו בהן וחוזר להיות תחלת הדין: **מאימתי התחלת תספורת.** דנימא שוב אין מפסיק כדתנן אם התחילו כו': **מעפורת.** סודר ונותנו על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו: **משיערה מעפרתו הימנו.** סודרו הוא ראשון להפשטת בגדיו: **משיקשור בין כתפיו.** את בתי זרועותיו שקורין ברצייר"א: **הא לן והא להו.** [ס] בני בבל היו חוגרין את עצמן בחוזק וכשאוכלין צריכין להתירם ובני ארץ ישראל לא היו נוהגין כן בהתרת [ט] חגורה קודם נטילת ידים: **למאן דאמר תפלת ערבית רשות.** במסכת ברכות (דף כז:) מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואימורים [י] שאין מעכבין כפרתן [כ]: **לא מטרחינן ליה.** להפסיק אלא יגמור ואחר כך יתפלל: **ולמאן דאמר חובה כו'.** בתמיה:

לא

תוספות

לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל [ק]. והא דאמר בערבי פסחים (דף צט: ושם) ערבי שבתות וערבי ימים טובים לא יאכל עד שתחשך היינו אפילו התפלל לא יאכל כדמפרש התם כדי שיכנס לשבת כשהוא בתאוה אבל לא התפלל אפילו בשאר ימים נמי אסור כדאמר הכא: **ואם התחילו** אין מפסיקין. אפילו התחילו באיסור כדמוכח בסוכה (דף לח.) גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב נוטלו על שולחנו ופריך למימרא דמפסיקין והא תנן אם התחילו אין מפסיקין ולא משני דהכא בהתחילו בהיתר וגבי לולב התחילו באיסור דמצפרא זמניה הוא וה"נ משמע בגמ' דקאמר כיון דשרי המייניה לא מטרחינן ליה ויתיישב נמי הא דקשה בגמרא גבי לימא תהוי תיובתא דריב"ל: **אין** מפסיקין. ודוקא בדאיכא שהות כדי להתפלל כדמשמע בגמרא [ל] דקאמר במנחה לא שכיח שכרות משמע דאין לו להפסיד תפלת מנחה ובסוכה (ג"ז שם) בהדיא מוקי מתני' בדאיכא שהות דמשני אמה שהבאתי לעיל הא דאיכא שהות והא דליכא שהות:

לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי. משמע ליה דאפילו התחיל מפסיק מדאמר אסור לטעום (א) וא"ת לוקי מתניתין בהתחיל בהיתר דאשכחן גבי הבדלה (ע"פ דף קז.) דקאמר נמי כי האי לישנא אסור לאדם לטעום [ל] כלום קודם שיבדיל ואפ"ה משמע אם התחילו בהיתר אין מפסיקין דקאמר התם [מ] הכי אמר רב הבדלה [מ] אינה קובעת וה"מ דקבעי ואכלי אבל אתחולי מעיקרא לא מתחלינן ויש לומר דאם התחילו אין מפסיקין משמע ליה אפילו התחילו באיסור כדפירש [נ] במתני':

בתספורת של בן אלעשה כו'. נראה דהכי הלכתא ושרי סעודה קטנה במנחה גדולה עד זמן תפלה ודוקא סעודה גדולה כגון סעודת אירוסין ונשואין וסעודת מילה אסור ולא כרב אחא בר יעקב דאסר אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה דהלכה כלישנא קמא דסתם לן הש"ס ורב אשי שהוא בתרא סידר את הש"ס והלכתא כותיה לגבי רב אחא בר יעקב ומאי דאמר לקמן [ו] מאימתי התחלת דין אין להוכיח דמתניתין איירי בתחלת הדין דלא כרב אחא דאיכא למימר דקאי אאם התחילו אין מפסיקין ומיהו סמוך למנחה קטנה אסור אפילו סעודה קטנה ואם התחילו מפסיקין ואע"ג דהש"ס אי לאו דר' יהושע בן לוי הוה מוקי לה בסעודה קטנה וסמוך למנחה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין ולא קי"ל כר' יהושע בן לוי כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות כח:) מ"מ כיון דמסיק סתם הש"ס הכי משמע דהא דאם התחילו מפסיקין קיימא לן כוותיה ודוקא בהא דאמר דאסור לטעום אפילו פירות לא קיימא לן כוותיה: **הא** לן והא להו. פי' בקונטרס בני בבל היו חוגרים עצמם בחוזק וכ"מ בסמוך מדקאמר הני חברין בבלאי למ"ד תפלת ערבית רשות מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה [ס] ורבי חנינא שהיה בא"י היה אומר לתלמידיו שהיו מבבל ורב שהיה מבבל אומר לתלמידיו שהיו מא"י לפי שדרכן היה להתרחק שלא היו יכולין לעסוק [ס] כל כך בביתם וקשה דבפרק כיצד מברכין (שם דף מד.) בסופו קאמר רב חסדא אמר על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות ואמר התם לא פליגי הא לן והא להו מתקיף לה רב נחמן ארב חסדא אינהו אכלי ואנן מברכינן ומאי פריך לימא רב חסדא אומר לתלמידיו שהיו מארץ ישראל [ס] וי"ל דקים ליה שבאותה שעה לא היו לפניו תלמידים מארץ ישראל [ס]:

למ"ד תפלת ערבית רשות לא מטרחינן ליה. וא"ת תיפוק ליה משום ק"ש וי"ל כגון שקרא ק"ש ונראה לר"י אפילו למאן דאמר תפלת ערבית רשות אין לבטלה בחנם אלא בשביל שום צורך כמו בשרא המייניה דהכא או אם יש שום מצוה שאינה עוברת יעשה המצוה ולא יתפלל אע"פ שהמצוה אינה עוברת אבל בחנם אין לבטלה תדע שהרי יעקב תקנה [י] ולמה יש לבטלה בחנם ועוד דאמרינן בפרק תפלת השחר (שם כו: ושם) שהיא כנגד הקטרת אברים שהיא כל הלילה דלא מעכבי כפרה אלא מצוה ה"נ תפלת ערבית מצוה ואין להאריך [ע]:

התם

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' רלב סעיף ב וטוש"ע ח"מ סי' ה סעיף ד ובהגה:

נד ב ש"ע א"ח סי' רלה סעיף ב:

נה ג ד מיי' שם והל' ו סמג שם טוש"ע א"ח סי' רלב סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לימא וכו' אסור לטעום כלום וא"ת:

רבינו חננאל

מתני' לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל. אתינן לאוקמה סמוך למנחה גדולה שהוא מו' שעות ומחצה ולמעלה ובתספורת בן אלעשה שצריך שהות הרבה כדגרסי' בסנהדרין ס"פ כהן גדול כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליאנית תספורת יחידתא היא כלומר שתהיה הראש מכוסה בשיער כזר ראש זה השיער נוגע בעיקר השיער שלמעלה הימנו. **תניא** א"ר לא לחנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות את התספורת כהן גדול. **ובא רב אחא בן יעקב** ודחאה ואוקמה למתני' בתספורת דידן וגזירה שמא ישבר הזוג שצריך לתקנו מאימתי התחלתה משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו: **ולא יכנס למרחץ.** להזיע בעלמא ולכתחילה אמאי לא גזירה שמא יתעלפה ומאימתי התחלתו משיערה מפרתו. **ולא לבורסקי.** לעיוני בעלמא ולכתחלה אמאי לא דילמא חזי בהן פסידא וצריך לתקונינהו ומאימתי התחלתו משיקשור בין כתיפיו. **ולא לאכול בסעודה קטנה.** ולכתחלה אמאי לא דילמא אתי לאמשוכי. **מאימתי התחלת סעודה** רב אמר משיטול ידיו ר' חנינא אמר משיתיר חגורו ולא פליגי בני א"י שמהלכין אזורי חלצים עד שיתירו חגורתם. ובני בבל משיטול ידיו. וי"א בני בבל מהלכין אזורי חלצים ועלייהו אמרו משיתיר חגורו ובני א"י נטילת ידים: **ולא לדין.** בגמר דין ולכתחלה אמאי לא דילמא מוספי טענתא וסתרי לדין.

רב נסים גאון

למעלה מי' טפחים אין עירובו עירוב: **מנחה גדולה** מו' שעות ומחצה ולמעלה ומנחה קטנה מט' שעות ומחצה ולמעלה ופירושם במסכת ברכות בפרק תפלת השחר (דף כו): **תספורת בן אלעשה.** מפורשת במס' סנהדרין בפרק כהן גדול (דף כב) מאי כסום יכסמו את ראשיהם תניא כמין תספורת לוליאנית מאי תספורת לוליאנית אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה היכי דמי אמר רבה ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי איזהו תספורת של כהן גדול אמר להן צאו וראו תספורת של בן אלעשה תנא ר' אומר לא לחנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות תספורת של כהן גדול: **אמר זעירי חברין בבלאי למאן דאמר תפלת ערבית רשות.** רבי יהושע הוא דסבר כי תפלת ערבית רשות כמו שאמרו בברכות בפרק תפלת השחר (דף כז) תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) סוכה לח., ב) ברכות כח:, ג) [ברכות ס: מד. יומא כא: סוכה לו. מח. ביצה ה. יד: תענית ז: קדושין כט: ב"מ קז. ב"ב קמז.], ד) ברכות ז: כו:, ה) לקמן יא., ו) ברכות כא., ז) פסחים נח., ח) שם צד., ט) שם נח., י) ברכות כו:, כ) זבחים ה:, ל) לקמן י ריש ע"א, מ) [דף קס.], נ) י., ס) [ועי' תוספות ברכות מד. ד"ה אינהו ותוס' קידושין כט: סד"ה הא], ע) ע"ע תוס' יומא פז: ד"ה והאמר חגיגה ט: ד"ה או.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה הא לן וכו' בני בבל היו חוגרין וכו'. מצינו כן ביחזקאל כג טו שאמר על בבל חגורי אזור במתניהם: [מכת' **תוס'** ד"ה הא לן וכו' ורבי חנינא שהיה בא"י היה אומר לתלמידיו שהיו מבבל. [ע' קידו]שין דף כט ע"ב בתוס' ד"ה הא לן וכו' וע' בסוכה דף מח ע"א ובר"ן שם (ד"ה ולא פליגי הא לן וכו')]: **בא"ד** וי"ל דקים ליה וכו'. וכעין זה לקמן לב ע"א תד"ה ורמי לאביי וכו'. ולקמן קנו ע"ב תד"ה תרגמא זעירי. ובעירובין כט ע"א תד"ה מאי אולמא. ובפסחים קא ע"ב ברשב"ם ד"ה ליקבעיה. ובחולין נד ע"א תוד"ה וחזיא לדרב מתנא. ובשבועות מז ע"א תוד"ה הלכתא מאי. ובמנחות ח ע"א תד"ה מ"ט דרבי יוחנן. ובנדה מד ע"ב תוד"ה שלשים יום. וביבמות פ ע"ב תד"ה כיון. ובב"ק כט ע"ב תוד"ה כי פליגי. ובב"ב קמ ע"א תד"ה האב. ובנדרים לד ע"ב בר"ן ד"ה ת"ש. ושם כו ע"א בר"ן ד"ה ולר"ה. ובמרדכי פרק בתרא דיבמות במתני' דאין מעידין אלא עד ג' ימים:

ליקוטי רש"י

סמוך למנחה. קודם למנחה מעט [פסחים צט:]. קודם למנחה מעט חצי שעה [רשב"ם שם]. **ואם התחילו אין מפסיקין.** גבי תפלת המנחה תנן לה במסכת שבת לא ישב אדם לפני הספר ולא יכנס לא לאכול ולא לדון ואם התחילו קודם המנחה ומשכה סעודתן והגיע זמן המנחה אין מפסיקין אין צריכין להפסיק סעודתן ולהתפלל [סוכה לח.].

[המשך בדף י.]

הגהות וציונים

א] [צ"ל לק"ש כ"א במשנה שבהרי"ף והרא"ש וכן בפרש"י דהכא ובפיסקא דלקמן יא ע"א] (גליון) יש גורסים ומפסיקין לק"ש (דפו"י ברש"י וכ"ה גירסת הר"ן, תוס' הרא"ש, ובשיטה המיוחסת להר"ן) וקאי על העוסק בדברים השנויים לעיל דמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה, ויש גורסים **מפסיקין** לק"ש (רמב"ם בפיה"מ, רז"ה, ומאירי) וקאי על חברים העוסקים בדברי תורה ותורתם אומנתם שמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה אע"פ שהשעה עוברת, אבל לגבי העוסק בדברים השנויים לעיל אין נפק"מ בין תפלה לק"ש ודיניהם שוה (מאירי כאן ובסוכה לח ע"א): ב] פי' יחלוש [ובערוך ערך עלף גרס **יתעלף** פי' לשון עייפות כמו (יונה ד, ח) על ראש יונה ויתעלף ועי' רש"י חולין ג ע"ב ד"ה נתעלף] (גליון): ג] גירסת הרי"ף **משיעביר** וכו' (רש"ש): ד] גירסת הבה"ג והרי"ף והרא"ש אמר **זעירי** וכ"ה בכת"י והיא הנוסחא האמיתית דאביי גופיה מן בבל היה והיה אומר כגון אנן לא מטרחינן לן אבל זעירי היה בא"י כדאמר ביומא ט ע"ב ועוד (דק"ס) ועוד ראי' להאי גירסא דלקמן י ע"א איתא בגמ' אתקפתא דרב ששת, ואי מימרא דאביי היא איך יתכן דרב ששת דקדים ליה יתקיף ליה אלא ודאי זעירי הוא (שש"מ בשם למנצח לדוד): ה] נדצ"ל שמא **ימשך** (עיין רש"י ד"ה לא למרחץ, דבש תמר): ו] עיין מהרש"א, ועיין הגהות בן אריה שצ"ל ובגמרא **סוכה** (לח ע"א) מפרש וכו' וכ"כ בשש"מ: ז] נוסף ע"פ מהר"ם וכ"ה בכת"י: ח] ד"ה **לכולא** וכו' צ"ל קודם ד"ה **בורסקי** (מנחם משיב נפש, דבש תמר): ט] בכת"י וברש"י ור"ן על הרי"ף והתרת: י] בכת"י **ואיברים** כבגמ' שם: כ] צ"ל **וכו'** ולא **לאכול** (דעיקר הדיבור קאי על אכילה): ל] לפנינו שם הגי' **שיאכל** (גליון): מ] מהרש"ל גורס **להבדלה**, והכוונה דשבת אינה קובעת להבדלה: נ] צ"ל **כדפירשתי** (בדפו"ר **כדפי'**): ס] יש להוסיף לעסוק **בתורה** כל כך (באה"מ):